

Utlokaliserad utvärdering är sämre än ingen utvärdering

LISA ROMÁN

INLÄGG *Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete* kallas en myndighet som ännu inte finns men som redan är utlokaliserad till Karlstad. Institutet ingår bland förslagen på utlokalisering av svenska myndigheter till orter som drabbats av försvarets nedskärningar som regeringen i dagarna kommit överens med samarbetspartierna om.

Förslaget går stick i stäv mot argumenten för ett forskningsanknutet utvärderingsinstitut med hög samhällsvetenskaplig kompetens som lagts fram i regeringens utredningar och propositioner kring utvecklingssamarbetet (SOU 2001:96 och Regeringens proposition 2002/2003:122). Tanken var att skapa ett organ som vetenskapligt förankrat utvärderar svenskt utvecklingssamarbete och för en dialog med politiker och andra aktörer. Det senaste är ett viktigt skäl för att etablera ett institut och inte bara förlita sig på forskning vid universiteten. Ett institut blir mindre personberoende, samtidigt som ett forskningsnära institut kan bygga upp och vidmakthålla svensk kompetens på utvecklingsområdet.

Det blivande institutet har en tydlig förebild: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) i Uppsala. Vid IFAU bedrivs forskning kring arbetsmarknadspolitisk och arbetsmarknadens funktionssätt. Systematiskt och enträget diskuterar IFAU såväl metoder som slutsatser i olika offentliga utredningar och politiska förslag. Verksamheten vid IFAU är i hög grad forskningsinriktad och lokaliseringen till Uppsala är naturlig. Man har där under ett stort

antal år byggt upp en stark kompetens inom arbetsmarknadspolitisk analys. Nästan alla på IFAU är disputerade forskare och institutets verksamhet är av hög kvalitet (Hjalmarsson m fl 2004).

Forskningskompetensen inom området "utvecklingsfrågor" är inte lika tydligt lokaliserad till en enskild akademisk miljö och disciplin. Nationalekonomer sysslar förvisso med utvecklingsfrågor men det gör också statsvetare, antropologer, geografer och andra samhällsvetare. Forskning bedrivs vid flera institutioner i landet och vad som är utvecklingsforskning är inte heller inom ett visst akademiskt ämne tydligt avgränsat. Många samhällsvetenskapliga frågor är giltiga för såväl fullt industrialiserade länder som länder med låg tillväxt och stor fattigdom. Samtidigt kräver området också kunskap om regioner och specifika institutionella förhållanden.

Formerna för ett institut för utvärdering av utvecklingssamarbetet har utretts av Per Molander (2004). Han argumenterar övertygande för att det blivande institutet bör ha en samhällsvetenskaplig kompetens på hög nivå och att nationalekonomi och statsvetenskap ska utgöra kärnämnen i utvärderingsorganets kompetensprofil. Molander menar att institutet kan ligga i Stockholm, möjligen i Uppsala eller kanske i Göteborg.

I Stockholm finns nationalekonomisk forskning i världsklass både vid Stockholms universitet (särskilt IIES) och vid Handels. I dessa miljöer bedrivs forskning med specifik inriktning på utvecklingsländernas problem, liksom för utvärderingsmomentet metodologiskt och teoretiskt relevant forskning på hög nivå. I Uppsala finns den i Sverige starkaste miljön för statsvetenskap med inriktning mot utvecklingsländernas problem. Det bedrivs forskning kring utvecklingsländernas problem också

Lisa Román är ekonom i nationalekonomi och har varit sekreterare i regeringens expertgrupp för utvecklingsfrågor (EGDI).
lisa.roman@bredband.net

vid statsvetenskapliga institutionen i Stockholm.

I Göteborg har universitetets nationalekonomiska institution starkt fokus på utvecklingsproblem och en tradition av samarbete med institutioner i utvecklingsländerna. Universitetet har också ett antal institut som bedriver relevant forskning. Ett problem med lokalisering till Göteborg är att bli den nationalekonomiska institutionen har betydande samarbeten med och finansiering från Sida, vilket hämmar möjligheterna att etablera ett oberoende institut.

Man kan ifrågasätta omdömen som "världsklass" och "stark kompetens". Hur mäts det? Ett sätt är att jämföra antalet internationella publiceringar som forskarna vid en institution har, där publiceringarna i olika akademiska tidskrifter vägs i förhållande till tidskrifternas inbördes tyngd. En sådan rangordning är naturligtvis ungefärlig eftersom man kan lägga olika vikt vid olika typer av publiceringar, men ger ändå en fingervisning. Tobias Lindqvist (2003) har gått igenom nationalekonomiska forskare vid svenska lärosäten och visat att flest antal världsledande forskare fanns just vid IIES och Handelshögskolan i Stockholm, följt av Uppsala och Lunds universitet. Göteborg kom på sjunde plats.

När det gäller statsvetenskaplig forskning har Vetenskapsrådet gjort en utvärdering (Hydén m fl 2002) där man finner kvaliteten på svensk statsvetenskap solid men knappast i framkanten av internationell forskning. Man sätter Göteborgs och Uppsalas statsvetenskapliga institutioner främst, följda av Lund och Stockholm. Utvärderarna för också intressanta resonemang om karaktären på statsvetenskaplig forskning. Det finns en skepsis mot en "teknologisk" analys kring hur institutioner och politik verkar, vilket leder till en brist på teoriutveckling och också en brist på

statistisk analyskompetens. Synpunkter som är relevanta när metoderna för utvärdering av utvecklingssamarbetet ska preciseras och genomföras.

Nationalekonomisk forskning vid Karlstad universitet hamnar längst ner i Lindqvists rangordning (plats 30). Universitetets egen hemsida anger att forskningsfokus för institutionen främst är säkerhet och risk men är i övrigt sparsam med information kring forskningsverksamheten. Någon forskarutbildning har ännu inte kommit igång. Universitetet i sin helhet anger sex prioriterade forskningsområden: det handlar om skog, kommunikationer, lärande, regional identitet, genusrelationer och "kultur och gestaltning". Inget låter särskilt nära de frågor som skulle vara relevanta för utvärdering av utvecklingssamarbetet.

Utvärderingen av den statsvetenskapliga forskningen är också njuv mot Karlstad. Forskningsproduktionen är "blygsam och har inte gjort något större intryck på det vidare forskarsamhället" (s 146, min översättning). På statsvetenskapliga institutionens hemsida presenteras en strategi från 2000 som tydligen fortfarande gäller. Lokaliseringsutredningen tycker trots detta att närheten till universitet talar för en lokalisering av det blivande utvärderingsinstitutet till Karlstad.

Om syftet med lokaliseringsutredningens förslag är att kompensera för förlorade arbetstillfällen, torde ett institut för utvärdering av utvecklingssamarbetet ha begränsad betydelse. Utbudet av arbetssökande akademiker med spjutspetskompetens inom för utvärdering och analys relevanta forskningsområden är förmodligen litet i Karlstad. Men framförallt är problemet att man så sorgfälligt bortser från den stora utmaning det är att få till stånd riktigt kvalificerad analys.

Visst kan man hävda att *nya* forsk-

ningsmiljöer kan byggas upp, bland annat med draghjälp av ett institut med uppdrag att också bedriva forskning och kanske finansiera doktorander. Men då underskattar man hur svårt det är att skapa sådana miljöer och överskattar Sveriges kapacitet i det avseendet.

Svensk kompetens inom utvecklingsforskning är koncentrerad till några få institutioner – institutioner som vidmakthåller sin kompetens genom att utgöra intressanta miljöer för de mest kvalificerade forskarna. Forskare som stimuleras och motiveras av att vistas i närheten av andra duktiga kollegor. Att tro att man kan skapa en sådan dynamik på annan ort bara genom att så besluta och sedan skjuta till några miljoner är naivt. Vem vill flytta dit och ta på sig chefskapet? Vem får hon eller han med sig? Om förhoppningen är att institutet i Karlstad ska leva på samarbeten med större universitet, lite på distans, blundar man för vikten av att en akademisk miljö hålls ihop rent fysiskt, så att forskarna har möjlighet till täta och informella kontakter.

Risken är sammantaget stor att man får till ett B-institut, som visserligen åstadkommer rapporter och analyser, men som inte egentligen bidrar med det som institutet var tänkt att bidra med: en kvalificerad analys och utvärdering som ger ett tillskott till förståelsen för hur svenskt utvecklingssamarbete fungerar och därmed ger vägledning om hur samarbetet bör fortsätta.

Man bör också tänka på att den här typen av institut är relativt lätta att etablera, men svårare att bli av med. Det kommer att finnas en verksamhet, det kommer att finnas personal och det kommer också att finnas pengar eftersom institutets finansiering är en blygsam post i biståndsbudgeten. När frågan

sedan ställs till departementet om det finns ett ”organ för oberoende utvärdering av utvecklingssamarbetet” kan man bocka för i ja-kolumnen, utan att någon just lärt sig något tack vare detta institut.

Effektiv myndighetsutövning kan naturligtvis ske från flera platser i landet. När det gäller det lilla institutet för utvärdering av utvecklingssamarbetet får man dock en stark känsla av att det varken handlar om arbetstillfällen eller om effektiv myndighetsutövning eller just någonting som man tänkt särskilt mycket på. Ett institut som ännu inte finns blir en lämplig enhet att öka numerären med på listan med förslag på flyttbara myndigheter.

I sak är förslaget befängd. Svensk biståndsförvaltning lider av bristen på dialog med forskarsamhället. För forskarna finns ingen tydlig drivkraft att dela med sig av sina rön. För myndigheterna finns få tillfällen att dela med sig av erfarenheter till forskarvärlden och systematiskt reflektera över frågor om utveckling. Det föreslagna institutet är en god idé och skulle, om man gjorde på det sätt som utredningarna anvisat, kunna bidra till att göra Sverige starkt och tongivande i internationellt policyarbete. Men blir det hela bara en bricka i ett ganska illa övervägt lokaliseringsspel så kan man lika gärna strunta i alltihop.

I årets statsbudget har tio miljoner av biståndsbudgetens 22 miljarder kronor anvisats ett institut för utvärdering och analys av utvecklingssamarbetet. När de goda argumenten för var och hur institutet ska etableras hämningslöst körs över av politiskt schackrande, vore det bättre att spara de tio miljonerna eller kanske skicka dem till någon biståndsorganisation.

REFERENSER

Hjalmarsson, L, A Sorensen och S Ström (2004), *Utvärdering av Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) 1997-2002*, FAS.

Hydén, G, E Immergut och A Underdal (2002), *Swedish Research in Political Science, an Evaluation*, Vetenskapsrådets Rapportserie 1:2002.

Lindqvist, T (2003), "Nationalekonomisk

forskning i Sverige – publiceringar och ranking av forskare och institutioner", *Ekonomisk Debatt*, årg 31, nr 3, s 21-32.

Molander, P (2004), *Ett fristående utvärderingsorgan för utvecklingsarbetet*, Rapport till Utrikesdepartementet, juni 2004.

Regeringens proposition (2002/2003:122), *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling*.

SOU 2001:96, *En ny svensk politik för global utveckling*.